

UNIWERSYTET GDAŃSKI
Instytut Psychologii

80-952 Gdańsk, ul. Bażyńskiego 4

+48 58-523-43-80

<http://psychologia.univ.gda.pl>

T.Rostowska@ug.edu.pl

Gdańsk 11 .04.2019r.

Prof. dr hab. Teresa Rostowska
Uniwersytet Gdański
Instytut Psychologii
Zakład Badań nad Rodziną i Jakością Życia

Recenzja

**rozprawy doktorskiej mgr Dominiki Zarosińskiej
nt. *Psychospołeczne uwarunkowania jakości i trwałości związków
mażeńskich żon Anonimowych Alkoholików. Badania kobiet o różnym
sposobie radzenia sobie z krzywdą* - napisanej pod kierunkiem
dr hab. Jacka Antoniego Śliwaka, prof. KUL
Lublin, 2019, ss.330**

Decyzja o zawarciu związku małżeńskiego uznawana jest, jako jedna z najważniejszych decyzji życiowych. U jej podstaw leży wiele oczekiwań, uczuć i zachowań pozytywnych przyszłych małżonków, między innymi takich jak: miłość, wzajemne poszanowanie i akceptacja, empatyczna troska, dostrzeganie potrzeb partnera, opieka i wsparcie, gotowość do poświęceń i wyrzeczeń, W miarę upływu czasu trwania związku małżeńskiego następuje weryfikacja, na ile te potrzeby i oczekiwania są zaspokajane, gdyż w znacznym stopniu decydują one, nie tylko o trwałości związku i jakości życia małżonków, ale odnoszą się także do całego systemu rodzinnego. Są małżeństwa udane, które doświadczają poczucia zadowolenia i szczęścia przez cały czas trwania związku, ale jest też wiele małżeństw, które uznają swój związek za nieudany, kryzysowy, w którym, mimo zaangażowania, poświęceń i troski o partnera, jeden z małżonków czuje się ciągle

niedoceniany, źle traktowany, niesprawiedliwie oceniany, wykorzystywany, a nawet krzywdzony.

Przykładem małżeństwa doświadczającego kryzysu jest związek z osobą uzależnioną od alkoholu, w którym wspomniane wyżej uczucia i zachowania negatywne wobec współmałżonka zdecydowanie dominują nad pozytywnymi. Tak jak wiele jest badań nad uwarunkowaniami i konsekwencjami alkoholizmu dla funkcjonowania małżeństwa i rodziny, tak niewiele jest doniesień o charakterze naukowym na temat sposobów radzenia sobie z krzywdą doświadczaną przez żon Anonimowych Alkoholików.

Autorka przekazanej mi do recenzji pracy doktorskiej, dostrzegając ten problem, postanowiła rozpoznać go pod kątem naukowym, odwołując się, nie tylko do analizy literatury psychologicznej w tym obszarze tematycznym, ale przeprowadzając również badania własne na grupie żon Anonimowych Alkoholików. Tak zaprojektowane badania wskazują na nowatorski charakter ocenianej pracy doktorskiej i czynią ją wartościową dla diagnozy oraz terapii psychologicznej.

Dysertacja mgr Dominiki Zarosińskiej *nt. Psychospołeczne uwarunkowania jakości i trwałości związków małżeńskich żon Anonimowych Alkoholików. Badania kobiet o różnym sposobie radzenia sobie z krzywdą* – ma charakter teoretyczno-empiryczny i obejmuje: *Wstęp, Rozdział teoretyczny, Rozdział metodologiczny, Rozdział empiryczny, w którym przedstawiona została analiza statystyczna wyników badań własnych, a także Podsumowanie i dyskusja wyników, Zakończenie, Bibliografia, Streszczenia w języku polskim i angielskim, Aneksy, oraz Spis rysunków i tabel.*

Przechodząc do oceny niniejszej pracy pragnę podkreślić, że pod względem strukturalnym i merytorycznym opracowanie to nie budzi większych zastrzeżeń. Recenzowana praca ma układ klasyczny, zgodny z wymogami, jakie stawiane są pracom doktorskim i napisana została z wyjątkową starannością. Wszystkie części ocenianej dysertacji powiązane są z głównym problemem zasygnalizowanym w tytule pracy i spełniają wymogi merytoryczne i metodologiczne, stawiane pracom o

charakterze naukowym, w tym przede wszystkim takie jak: jasne określenie problemu z odniesieniem do literatury przedmiotu, poprawnie sformułowane pytania i hipotezy badawcze, precyzyjne przedstawienie strategii badań, prawidłowo przeprowadzone analizy statystyczne oraz dyskusja wyników polegająca na konfrontacji wyników badań własnych z odniesieniem do literatury przedmiotu.

Przechodząc do szczegółowej oceny poszczególnych części niniejszej pracy pragnę podkreślić, że Rozdział I *Podstawy teoretyczne pracy* – stanowi dobrą bazę informacyjną dla interpretacji wyników badań własnych prezentowanych w rozdziale empirycznym. W skład Rozdziału I wchodzi sześć paragrafów, tematycznie dobrze usystematyzowanych pod względem treściowym i ściśle powiązanych z problemem pracy. Dwa pierwsze paragrafy tego rozdziału dotyczą problemów związanych z chorobą alkoholową. Autorka wychodząc od definicyjnych ujęć alkoholizmu w paragrafach tych starała się wyjaśnić: uwarunkowania, mechanizmy oraz psychologiczne konsekwencje choroby alkoholowej; wskazała na specyfikę funkcjonowania osób uzależnionych od alkoholu, nie pomijając problematyki dotyczącej współzależnienia, rozpatrywanego jako choroba, jako zaburzenie osobowości, oraz jako reakcja na stres. W paragrafie trzecim ocenianego rozdziału Doktorantka skupiła się na wyznacznikach jakości i trwałości małżeństwa z osobą uzależnioną. Odwołując się do głównych założeń koncepcji linearnych, interakcyjnych oraz systemowych, starała się określić psychologiczne mechanizmy leżące u podstaw specyficznych form funkcjonowania małżonka uzależnionego od alkoholu. Paragraf czwarty omawianego rozdziału w całości poświęcony został problemom związanym z jakością i trwałością związku małżeńskiego. Doktorantka nawiązując do głównych założeń koncepcji G.Spaniera i R.Lewisa, omówiła także kwestie dotyczące samooceny, lęku, systemu wartości oraz religijność, traktując je jako ważne uwarunkowania osobowościowe decydujące o jakości i trwałości małżeństw borykających się z problemem alkoholowym. Na szczególną uwagę zasługują treści przedstawione w paragrafie piątym pt. *Poczucie krzywdy jako nowa zmienna warunkująca jakość i trwałość małżeństw*. W paragrafie tym Autorka pracy w sposób interesujący i merytorycznie poprawny wyjaśnia etymologię tego

złożonego i jakże bolesnego dla członków rodziny zjawiska. W nawiązaniu do literatury przedmiotu, w sposób komunikatywny i szczegółowy przedstawiła najważniejsze kwestie związane z poczuciem krzywdy, takie jak: skutki wynikające z poczucia krzywdy, strategie radzenia sobie z krzywdą oraz psychologiczne konsekwencje, jakie niesie za sobą dla członków systemu rodzinnego wybaczenie bądź nie wybaczenie doznawanej krzywdy. W paragrafie szóstym pt. **Przegląd badań** – Autorka pracy, odwołując się do literatury przedmiotu, poszukuje związków między zmiennymi, wchodzącymi w skład szeroko rozumianej osobowości, takimi jak: *systemem wartości, samoocena i lęk rozumiany jako cecha, charakter relacji małżeńskich* a stosowanymi przez żony Anonimowych Alkoholików strategiami radzenia sobie krzywdą, jakiej doświadczały ze strony małżonka.

Dokonując całościowej oceny części teoretycznej recenzowanej pracy pragnę stwierdzić, że pod względem zawartości treściowej nie budzi ona większych zastrzeżeń. Ta część pracy została opracowana niezwykle starannie, profesjonalnie, i co najważniejsze, merytorycznie poprawnie. Za wysoką oceną części teoretycznej recenzowanej pracy przemawia: duża erudycja Autorki, komunikatywny i poprawny pod względem stylistycznym język, hierarchiczny układ treści i duża spójność tekstu, wnikliwość i adekwatność w doborze literatury przedmiotu do rozpatrywanych problemów, o czym świadczą liczne i prawidłowo sporządzone przypisy w tekście,

Jedyna sugestia z mojej strony, jako recenzenta, która ma raczej charakter propozycji niż postulatu, dotyczy struktury części teoretycznej pracy. Z uwagi na rozległy obszar tematyczny zagadnień poruszanych w tej części pracy proponowałabym wyodrębnienie, nie jednego lecz trzech rozdziałów teoretycznych, przy zachowaniu przyjętej przez Autorkę pracy kolejności omawianych zagadnień. I tak, w Rozdziale I - proponowałabym umieszczenie zagadnień odnoszących się do alkoholizmu oraz współzależnienia, które Doktorantka przedstawia w paragrafach 1 i 2. niniejszej pracy. W proponowanym Rozdziale II można by było poruszyć kwestie dotyczące wyznaczników jakości i trwałości małżeństw borykających się z problemem alkoholowym. W rozdziale tym należałoby uwzględnić treści omówione w

paragrafach 3, 4 i 6. Ostatni Rozdział III proponowanej przeze mnie struktury części teoretycznej mógłby być poświęcony kwestiom odnoszącym się do poczucia krzywdy jako wyznacznika jakości małżeńskiej. Uważam, że takie usystematyzowanie części teoretycznej pozwoliłoby na bardziej wyraziste zaakcentowanie głównych obszarów tematycznych, ściśle powiązanych z problematyką pracy.

Struktura Rozdziału II *Metodologia Pracy* jest prawidłowa, dobrze usystematyzowana i zawiera treści, które w tej części pracy doktorskiej powinny się znaleźć tj. *Cel, problem badawczy i hipotezy; Charakterystyka zastosowanych metod; Sposób przeprowadzenia badań; charakterystyka badanych osób*. Podkreślić należy, że pytania i hipotezy badawcze sformułowane zostały prawidłowo, zgodnie z wymogami metodologicznymi i adekwatnie do poruszanych w pracy problemów, Przedstawiając hipotezy badawcze, Doktorantka nie ogranicza się tylko do prawidłowego ich sformułowania, ale dla uzasadnienia tych hipotez zamieszcza również komentarz zaczerpnięty z literatury przedmiotu, co świadczy o dużej wiedzy na temat omawianych zagadnień oraz podnosi wartość merytoryczną całej pracy. Realizacja tego złożonego i społecznie ważnego projektu badawczego była możliwa dzięki adekwatnie dobranym do problemu pracy testom psychologicznym, starannie i wnikliwie zaprojektowanej strategii badań oraz dzięki przeprowadzeniu skomplikowanych analiz statystycznych.

W pracy, poza arkuszem biograficznym wykorzystano bogatą baterię testów psychologicznych, tj.: Skalę Kłamstwa, EPQ-R (S) -, *Skalę Samooceny M. Rosenberga (SES)*, *Inwentarz Stanu i Cechy Lęku (STAI)*; *Skalę Centralności Religijności S. Hubera (C-15)*; *Portretowy Kwestionariusz Wartości S. Schwartza (PVQ-40)*, *Skalę Sposobów Radzenia Sobie z Krzywdą E. Gruszeckiej (SR-K)* oraz *Skalę Jakości i Trwałości Małżeństwa M. Ryś*. Charakterystyka zastosowanych w badaniach testów psychologicznych przeprowadzona została bardzo szczegółowo, starannie, z uwzględnieniem, zarówno parametrów statystycznych, jak również wyczerpujących opisów wymiarów wchodzących w skład tych metod. Na

podkreślenie zasługuje fakt, że badania empiryczne, będące przedmiotem analiz statystycznych w niniejszej pracy doktorskiej przeprowadzone zostały na grupie 300 kobiet. Z grupy tej wyłoniono ostatecznie 286 osób badanych, których mężami są mężczyźni uzależnieni od alkoholu i uczestniczący w grupie Anonimowych Alkoholików, Dla pozyskania informacji na temat badanych osób Autorka pracy skonstruowała Arkusz biograficzny. Metoda ta dostarczyła informacji na temat szeregu zmiennych demograficznych, między innymi takich jak: *wiek badanych kobiet, poziom ich wykształcenia, stan cywilny, miejsce zamieszkania*, jak również informacji na temat zmiennych jakościowych dotyczących : *okresu abstynencji męża i czas jego przebywania w grupie AA, liczby prób podjętych przez niego w celu wyjścia z uzależnienia oraz uczestnictwa kobiet w terapii własnej*.

W podsumowaniu przedstawionych wyżej ocen pragnę stwierdzić, że pod względem merytorycznym i strukturalnym ta część pracy nie budzi zastrzeżeń. Treści ujęte w tym rozdziale przedstawione zostały w sposób bardzo komunikatywny, wnikliwy, staranny, z odniesieniem do literatury przedmiotu, a prawidłowo sformułowane pytania i hipotezy badawcze oraz odpowiednio dobrana do problemu pracy bateria testów psychologicznych pozwoliły wyznaczyć właściwy dla nich kierunek analiz statystycznych.

Rozdział III - *Wyniki badań własnych – opis i interpretacja* to najważniejsza część ocenianego projektu badawczego. Przedstawione w tym rozdziale rezultaty analiz statystycznych, opracowane zostały w sposób wyjątkowo staranny, wnikliwy, dobrze usystematyzowany i adekwatny do rozpatrywanych zmiennych, Dzięki odpowiednio dobranym do problemu pracy testom psychologicznym, jak również dzięki dobrze przemyślanej strategii analiz statystycznych możliwa była weryfikacja hipotez badawczych oraz opracowanie wielu ciekawych i przydatnych dla praktyki modeli wyjaśniających związki między zmiennymi. Rezultaty analiz statystycznych zostały odpowiednio pogrupowane i zawarte w pięciu paragrafach. Pierwszy paragraf tego rozdziału zawiera charakterystyki opisowe, uwzględniające rozkłady liczbowe i procentowe w odniesieniu do zmiennych psychologicznych, takich jak: *samoocena*

badanych kobiet, lęk rozumiany jako cecha, miejsce religijności i wartości w strukturze osobowości, strategię radzenia sobie z krzywdą postrzeganą przez żony Anonimowych Alkoholików, jakość i trwałość związku małżeńskiego oraz ocena sytuacji pokrzywdzenia. W kolejnych paragrafach tego rozdziału przedstawione zostały związki między zmiennymi socjodemograficznymi a zmiennymi psychologicznymi, z wykorzystaniem coraz bardziej zaawansowanych testów statystycznej istotności, między innymi takich jak: analizy regresji wielowymiarowej, modeli hierarchicznych, analizy skupień. Rezultaty tych analiz zaprezentowane zostały na 51 rysunkach i w 52 tabelach dobrze przemyślanych i szczegółowo oraz w kompetentnie zinterpretowanych. Uważam jednak, że tak bogaty i zróżnicowany materiał empiryczny, jak również złożony charakter przeprowadzonych analiz statystycznych stanowi uzasadnioną podstawę do większego zróżnicowania struktury ocenianego rozdziału empirycznego, a nie umieszczanie wyników badań własnych w jednym rozdziale.

Wyrazem dojrzałości naukowej Doktorantki jest bardzo doprze przeprowadzona dyskusja oraz interpretacja wyników badań własnych przedstawiona w Rozdziale IV – *Podsumowanie i Dyskusja wyników*. Wyodrębnione przez Autorkę pracy cztery bloki tematyczne dobrze systematyzują rezultaty badań, które konfrontowane są z wynikami badań innych autorów.

Dokonując całościowej oceny pracy doktorskiej mgr Dominiki Zarosińskiej, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że **jest to opracowanie wyjątkowo wartościowe i zasługujące na wyróżnienie**. W uzasadnieniu tej oceny pragnę podkreślić, że zarówno część teoretyczna, jak i część empiryczna zostały opracowane w sposób niezwykle interesujący, staranny, wnikliwy, sumienny, komunikatywny i merytorycznie poprawny. Bogata i adekwatnie dobrana do problemu pracy literatura przedmiotu, w tym anglojęzyczna, wykorzystana, tak w części teoretycznej, jak również przy interpretacji wyników badań własnych, podnosi wartość recenzowanej pracy. Autorka pracy wykazała się dużą wiedzą na temat omawianych zagadnień, umiejętnością w projektowaniu badań, zdolnością kontrolowania dużej ilości

zmiennych, prawidłową ich kategoryzacją oraz wyjątkową dojrzałością przy analizie oraz interpretacji wyników badań. Zespół przedstawionych wyżej cech pozwala przewidywać, że mgr Doktorantka posiada umiejętności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej .

Konkluzja

Biorąc pod uwagę powyższe oceny stwierdzam, że przekazana mi do recenzji dysertacja mgr **Dominiki Zarosińskiej nt. *Psychospołeczne uwarunkowania jakości i trwałości związków małżeńskich żon Anonimowych Alkoholików. Badania kobiet o różnym sposobie radzenia sobie z krzywdą*** - spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, zgodnie z *Ustawą o tytułach i stopniach naukowych* z dnia 14 marca 2003 r., art. 31 (Dz. U. nr 65 poz. 595 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II wniosek o dopuszczenie mgr Dominiki Zarosińskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

